

УДК 332.2 : 008.2

А.О. Лантух, асистент
Полтавська державна аграрна академія

ЕКОЛОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ СКЛАДОВІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Сталий розвиток сільського господарства як головної складової економіки України передбачає забезпечення на тривалий термін збалансованого економічного зростання, покращення соціальних і екологічних параметрів його діяльності. Вирішення цих завдань передбачає необхідність нарощування обсягів виробництва якісної і конкурентоспроможної продукції, підвищення економічної ефективності виробничої діяльності аграрних підприємств, забезпечення соціальної справедливості і гарантій для трудового потенціалу, відтворення і охорону природних ресурсів галузі, зниження екодеструктивного впливу аграрного господарювання і оздоровлення навколишнього середовища.

Сталий розвиток як інтеграція економічних, соціальних та екологічних цілей у діяльності аграрних підприємств є викликом сучасності. Переосмислення теорії сталого розвитку, на нашу думку, слід здійснювати з погляду екологічної та соціальної складових.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми сталого розвитку сільського господарства та суб'єктів господарювання у цій галузі завжди були в полі зору вітчизняних учених-аграрників. Важливий внесок щодо їх вирішення, а також дослідження специфіки розвитку на сучасному етапі зробили О. Алимов, Д. Бабміндра, Ю. Білик, П. Гайдуцький, З. Герасимчук, О. Гуторов, С. Дем'яненко, І. Іртищева, В. Куценко, А. Мірошніченко, Л. Новаковський, П. Саблук, А. Третяк, М. Федоров, М. Хвесик, Л. Хромушина, В. Юрчишин та інші вчені [1-8]. Проведені ними наукові дослідження стали підґрунтям для здійснення аграрних трансформацій та формування системи сталого розвитку сільського господарства. Однак складність і багатогранність питань, пов'язаних з їх реалізацією на практиці зумовлюють необхідність проведення подальших наукових досліджень. У першу чергу це пов'язано з тим, що на сучасному етапі виокремилась низка чинників, які раніше не враховувались українськими дослідниками. Особливо, на нашу думку це стосується екологічної та соціальної складових сталого розвитку, як сільського господарства в загалі, так і аграрних підприємств зокрема.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є розгляд

екологічних та соціальних проблем сталого розвитку сільського господарства та суб'єктів господарювання у цій галузі. На основі дослідження запропонувати напрями забезпечення сталого розвитку аграрних підприємств з використанням системи механізмів державного регулювання екологічної та соціальної складових аграрного виробництва.

Виклад основного матеріалу досліджень. Сучасний рівень розвитку економіки свідчить про обмежені можливості біосфери до саморегуляції і неадекватність зростаючим потребам суспільства. Зрівноважити співіснування цих двох систем без регулюючих впливів з боку людини неможливо. Зміна характеру природокористування повинна змінити методи керування ним у напрямку сталого розвитку. Доцільність нової парадигми співіснування та взаємодії суспільства і природи зумовлена тим, що використовувана модель розвитку вичерпала себе і є загрозою існуванню майбутніх поколінь. За останнє десятиліття ідея сталого розвитку одержала багатоаспектне теоретичне тлумачення.

Синонімами сталого розвитку, у загальному розумінні цього терміна, є поняття безперервного, тривалого, підтримуючого, прийняттого або припустимого, тобто безкризового і несуперечливого розвитку. Перехід аграрних підприємств до сталого розвитку буде означати такий якісний стан складної активно функціонуючої системи, при якому вплив можливих негативних процесів на продовольчо-екологічну безпеку країни і стан агроекологічних систем буде зведено до мінімуму або усунуто без наслідків для них. Формування умов сталого розвитку варто розглядати як стратегію розвитку цивілізації на досить тривалий, а можливо і на необмежений історичний період.

Розглядаючи поняття сталого розвитку, не потрібно ототожнювати його в повному обсязі зі сталим економічним ростом. Позитивна або негативна динаміка економічного росту прямо не пов'язана з погіршенням якості навколишнього середовища. Йдеться про такі якісні зміни, що дають змогу будь-якій господарській системі реалізувати свій потенціал, оптимізуючи використовувані ресурси, забезпечуючи стабільність доходів та безконфліктно функціонувати в рамках природного середовища, підпорядковуватись його законам і підтримуючи його якість. Таким чином, екологічна складова сталого розвитку, обмежуючи прогрес економіки, реалізується тільки завдяки її розвитку.

Як відомо, практика господарювання на основі інтенсифікації виробництва супроводжується негативними екологічними наслідками, які в своїй сукупності значно погіршують умови сільськогосподарського виробництва, знижують продуктивність та економічну ефективність використання природного ресурсного потенціалу аграрної сфери.

Відповідно до цього, екологізація розвитку продуктивних сил і, насамперед, сільського господарства, відтворення природного ресурсного потенціалу аграрного сектору повинна бути головним напрямом державної політики і господарської діяльності аграрних підприємств. Екологізація сільськогосподарського виробництва спрямована на постійне нарощування виробництва екологічно безпечної, вітамінізованої, поживної продукції рослинництва і тваринництва, для чого необхідно задіяти всі економічні механізми стимулювання її виробництва.

Агропромислове виробництво з екологічної точки зору досягло поворотного моменту, що об'єктивно обумовлює необхідність опрацювання якісно нового підходу в організації аграрного природокористування, підходу, заснованого на гармонізації відносин суспільства, виробництва і природи, і обумовленого як стратегія екологічно сталого розвитку. Для України пріоритетними напрямками такого підходу є подальша екологізація сільськогосподарського виробництва, збереження та відновлення природного ресурсного потенціалу аграрної сфери.

Соціальна складова, поряд з екологічною та економічною є головними компонентами сталого розвитку сільського господарства. Наявність цих трьох рівнодіючих елементів зумовлює потребу в забезпеченні взаємозв'язку між ними для вирішення поточних і стратегічних завдань суспільного розвитку та врегулювання відповідних процесів. Суб'єктом такого регулювання повинна бути соціальна держава як інструмент реалізації інтересів суспільства. Загальне завдання діяльності органів державної влади при цьому полягає у формуванні середовища життєдіяльності громадян. Останнє характеризується певним територіальним розміщенням сільськогосподарського виробництва і соціальними групами, об'єднаними в організації. Для безпосередньої реалізації регулюючої ролі держави у забезпеченні сталого розвитку сільського господарства в соціальному та інших його аспектах необхідна розробка відповідної національної стратегії.

Така стратегія повинна базуватися на певних основоположних принципах. У контексті соціальної складової сталого розвитку сільського господарства таким є реалізація загального права мешканців села та працівників аграрних підприємств на гідне існування. Підґрунтя цього принципу становлять базові поняття сучасного демократичного суспільства – соціальна справедливість і громадянська солідарність.

Ключовою вимогою для досягнення соціальної справедливості є подолання соціальної диференціації та нерівності в доступі до соціальних благ суспільства мешканцями села. Досягненню зазначеного сприятиме

також реалізація одного з основоположних прав громадян – права на участь у прийнятті рішень, що є важливим чинником соціальної згуртованості та розвитку соціального капіталу й соціальних інститутів. Оптимальним при ухваленні рішень громадськості є рівень сільських територіальних громад. Тому основним при визначенні соціальних аспектів стратегічних напрямів переходу сільського господарства України до сталого розвитку та розробці відповідних заходів повинен бути територіальний підхід.

Стратегія сталого розвитку сільського господарства та суб'єктів господарювання у цій галузі має гарантувати підтримку процесів становлення і зміцнення місцевого самоврядування, посилення його фінансової бази, удосконалення нормативно-правового забезпечення, прозорість і суспільну підзвітність бюджетних субвенцій на розвиток матеріально-побутової та соціально-культурної сфери села, посилення контролюючих функцій держави.

Висновки. Перехід сільськогосподарського виробництва на модель сталого розвитку і подальше функціонування на цих засадах є важливим для гармонійного розвитку країни та необхідною передумовою інтеграції у європейські інституції.

Сучасний етап розвитку економіки, на нашу думку, є підготовчим та завершиться створенням і суспільним визнанням концепції сталого розвитку, як способу розуміння даного явища, керівної ідеї для його висвітлення, створенням умов і передумов макроекономічної стабілізації та формування механізмів вбудовування екологічної складової в стратегію розвитку аграрного сектора економіки і соціально-економічного розвитку сільської місцевості. Сутність категорії сталого розвитку має багатоцільовий характер і припускає, як пріоритетний напрямок, перехід до біосферної моделі розвитку природокористування, тобто до безпечного у всіх аспектах прояву розвитку техносфери і стабільного стану природного середовища, їх гармонійного співіснування в рамках установлених припустимих обмежень. Це означає перехід до нової епохи розвитку цивілізації, мета і цінності якої зорієнтовані на стабільність усіх сфер життя суспільства, збереження для майбутніх поколінь фундаментального права на життєздатне і життєзабезпечуюче навколишнє середовище.

Бібліографічний список: 1. Герасимчук З.В. Стимулювання сталого розвитку регіону: теорія, методологія, практика: Монографія / З.В. Герасимчук, В.Г. Поліщук. – Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2011. – 516 с.
2. Гуроров О.І. Економіко-екологічна оцінка сільськогосподарських земель

та проблеми їх сталого використання / О.І. Гуторов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/Agroin/2010_1_3/GUTOROV.pdf. 3. Куценко В.І. Соціальна безпека в контексті сталого розвитку: [монографія] / В.І. Куценко, В.П. Удовиченко; НАН України, Рада по вивч. продукт. сил України. – Чернігів: Лозовий В.М., 2011. – 652 с. 4. Наукові основи національної стратегії сталого розвитку України / [за наук. ред. акад. НААН України, д.е.н., проф. М.А. Хвесика]; Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». – К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2013. – 40 с. 5. Сталий розвиток та екологічна безпека суспільства: теорія, методологія, практика / [Андерсон В.М., Андрєєва Н.М., Алимов О.М. та ін.]; За науковою редакцією д.е.н., проф. Хлобистова Є.В. / ДУ «ІЕПСР НАН України», ІПРЕЕД НАН України, СумДУ, НДІ СРП. – Сімферополь: ИТ «АРИАЛ», 2011. – 589 с. 6. Хвесик М. Парадигмальний погляд на концепт сталого розвитку України / М. Хвесик, І. Бистряков // Економіка України. – 2012. – № 6. – С. 4-12. 7. Хромушина Л.А. Екологізація сільського господарства як основа еколого-економічної безпеки / Л.А. Хромушина // Вісник СНАУ. – 2008. – № 1. – С. 278–283. 8. Юрчишин В.В. До проблем майбутнього вітчизняного села і селянства / В.В. Юрчишин // Вісник аграрної науки. – 2007. – № 3. – С. 61–64.

Лантух А.А. Экологические и социальные составляющие устойчивого развития аграрных предприятий. Рассмотрены экологические и социальные проблемы устойчивого развития сельского хозяйства и субъектов хозяйствования в этой отрасли в контексте современных вызовов и угроз. На основе исследования предложены направления обеспечения устойчивого развития аграрных предприятий с использованием системы механизмов государственного регулирования экологической и социальной составляющих сельскохозяйственного производства.

Lantukh A. Environmental and social components of sustainable development of agricultural enterprises. We consider environmental and social issues of sustainable development of agriculture and undertakings in this area in the context of modern challenges and threats. Based on research the areas of sustainable development of agricultural enterprises with the use of mechanisms of state regulation of environmental and social components of agricultural production.